

**Gazdálkodástani
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Koós Bálint

A gazdasági szuburbanizáció vállalatdemográfiai megközelítésben
egy magyarországi példán keresztül

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Mészáros Tamás
egyetemi tanár

Budapest, 2008

3. Koós Bálint: A gazdaság változó térbelisége – szuburbanizációs jelenségek a rendszerváltó magyar gazdaságban, II. Magyar Földrajzi Konferencia, Szeged 2004, szeptember 2-4, <http://www.geography.hu/cdrom/kezdes.html#>

4. Koós Bálint: The Spatial Aspects of Logistic Revolution in East-Central Europe. The Economic Sub-urbanization – the Emergence of Logostical Providers in Former Socialist Countries. *Europe*, XXI. 13, pp. 111-119.

5. Koós Bálint – Tóth Krisztina: Lakóhelyi és gazdasági szuburbanizáció a Közép-Magyarországi régióban, In. Kovács, Cs. – Pál, V. (szerk): A társadalmi földrajz világi, SZTE Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged, 2007, pp. 333-342.

Konferencia előadások:

Gazdasági szuburbanizáció a '90-es évek Magyarorszáján, – VI. Falukonferencia (Pécs, 2003, június 12-13)

A vállalat hatékony működtetésének telephelyi feltételei – Európai Kihívások III. Tudományos Konferencia, Szeged, 2005. november 3.

A gazdasági szuburbanizáció szervezetszociológiai megközelítésben – Magyar Szociológiai Társaság Konferenciája és Éves Közgyűlése, Budapest, 2005. november 15-16.

A gazdasági szuburbanizáció különböző elméleti megközelítéseiben – MTA RKK Tudományos Eredményeink, Budapest, 2005.11.30.

Kisvállalkozás-fejlesztési Központ

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Koós Bálint

A gazdasági szuburbanizáció vállalatdemográfiai megközelítésben egy magyarországi példán keresztül

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Mészáros Tamás
egyetemi tanár, BCE rektora

© Koós Bálint

Tartalomjegyzék

I. A munka célja, előzményei.....	5
II. Az alkalmazott módszerek és annak indoklását	7
III. A dolgozat főbb tudományos megállapításai, eredményei.....	8
IV. A dolgozat hasznosítására vonatkozó észrevételek.....	19
V. Főbb hivatkozások	20
VI. Szerzőnek a témába megjelent publikációi	21

VI. Szerzőnek a témába megjelent publikációi

Könyv, könyvrészlet

1. Koós Bálint: Pest megye gazdasága, In: Beluszky, P. (szerk): A Közép-Magyarországi Régió, 2 ív terjedelem, publikálásra elfogadva; várható megjelenés 2007. ősz

Referált szakmai folyóirat

1. Koós Bálint: A szuburbanizációs folyamat a magyar gazdaságban. *Közgazdasági Szemle*, 2007. 4. 334-349. p.
2. Koós Bálint: Adalékok a gazdasági szuburbanizáció kérdésköréhez. *Tér és Társadalom*, 2004. 1. 59–71. p.

Egyéb publikációk

1. Koós Bálint: Gazdasági szuburbanizáció a '90-es évek Magyarországon. In: Kovács, T. (szerk.): *A vidéki Magyarország az EU-csatlakozás előtt. VI. Falukonferencia*. Pécs, 2003, MTA Regionális Kutatások Központja – Magyar Regionális Tudományi Társaság, 151–160. p.
2. Koós Bálint: A vállalat hatékony működtetésének telephelyi feltételei. In Gulyás, L. – Kis, M. (szerk.): *Európai Kihívások III.* Szegedi Tudományegyetem konferenciakötete. Szeged, 2005. pp. 413-418.

V. Főbb hivatkozások

- Anselin, L. (1988). *Spatial Econometrics*. Boston, Kluwer Academic
- Anselin L. (1995): *Local Indicators of Spatial Association - LISA*,
Geographical Analysis, 27, pp. 3-115.
- Baumont, C. – Ertur, C. – Le Gallo, J. (2001): *A Spatial Econometric Analysis of Geographic Spillovers and Growth for European Regions, 1980-1995*,
LATEC- Document de travail – Economie 2001/4, Université de Bourgogne,
- Barro, R.J. – Sala-I-Martin, X. (1991): *Convergence across States and Regions*,
Brookings Papers on Economic Activity, 1991, pp. 107-182.
- Carroll, G. R. – Hannan, M. T. (2000): *The Demography of Corporations and Industries*, Princeton University Press,
- Hayter, R. (1997): *The Dynamics of Industrial Location: The Factory, the Firm and the Production System*, Chichester, John Wiley and Sons.

I. A munka célja, előzményei

Magyarországon az utóbbi években több okból is az érdeklődés középpontjába került a gazdasági tevékenységek térbeli átrendeződése, decentralizációja, ami a hagyományos gazdasági centrumok relatív leértékelődését és szűkebb-tágabb környezetük felértékelődését hozta magával. A megnövekedett figyelem érthető, hiszen a változás jelentős társadalmi-gazdasági csoportok helyzetét befolyásolja. Legközvetlenebbül természetesen magukat a gazdasági szereplőket érinti, hiszen a gazdasági környezetben bekövetkező változások, az új beszállítók megjelenése, új versenytársak piacra lépése mind-mind hatással van a vállalkozások működésére. De érintettek a munkavállalók, az önkormányzatok (foglalkoztatási helyzet, adóbevételek), a közszolgáltatók (hálózatfejlesztési igények, szakoktatás, tömegközlekedés szervezése stb.), vagyis a társadalom legszélesebb rétegeit és intézményeit befolyásolja a megfigyelhető intenzív területi átrendeződés.

A gazdaság e térbeli átrendeződésére több fogalom is meghonosodott hazánkban, szokták túlsordulásnak, dekoncentrációnak, decentralizációnak nevezni, én a továbbiakban mégis a gazdasági szuburbanizáció kifejezést alkalmazom az agglomeráción belüli gazdasági decentralizáció megnevezésére. A kifejezés – bár a közgazdászok körében kevésbé elfogadott – egyik legnagyobb előnye, hogy utal az egyéb tudományterületeken (urbanisztika, településföldrajz, szociológia) már meggyökeresedett és széles körben használt kifejezésre, amelyet az átfogó társadalmi decentralizációs folyamatokra szoktak alkalmazni.

A térbeliség kérdésével a közgazdaságtudományon belül hagyományosan a telephelyelméletek foglalkoznak, arra keresve a választ, hogy az adott tevékenységet folytató vállalkozás működése számára a tér mely pontja kínál alkalmas, vagy éppen optimális feltételeket. A telephelyelméletek körében tradicionálisan (Hayter, 1997) három fő irányzatot különböztetnek meg: a *klasszikus – neoklasszikus*; a *viselkedési* és az *intézményi telephelyelméleteket*, amelyekhez az utóbbi évtizedben további két kutatási irányzat csatlakozott: a Krugman-féle *új gazdaságföldrajzi*, illetve a *vállalatdemográfiai* (Carroll–Hannan, 2000) megközelítés. A három klasszikus telephelyelmélet mindegyike alkalmas a gazdaság területi decentralizációjának modellezésére, ám vállalatközpontú – mikroszintű– megközelítésük miatt nem, illetve csak korlátozottan, alkalmasak egy átfogó folyamat modellezésére. Ezért kísérletet teszek arra, hogy egy populációközpontú megközelítés – a vállalatdemográfia – keretein belül építsek fel egy olyan általános modellt, amely képes megragadni a gazdasági szuburbanizáció hajtóerejét és korlátait.

IV. A dolgozat hasznosítására vonatkozó észrevételek

A dolgozat alapvető célja az volt, hogy egy olyan általános modell felépítéséhez jusson el, amely képes leírni a gazdasági szervezetek területi decentralizációját, hozzájárulva ezzel a vállalatdemográfiai megközelítés térbeli gazdasági folyamatokra történő kiterjesztéséhez. A vázolt gazdasági szuburbanizációs modell segítségével jobban megérthetjük a szuburbanizációnak, ennek a bonyolult társadalmi-gazdasági folyamatnak a működési mechanizmusát, térbeli vetületeit. Az eredmények hasznosulásának természetes terepe a fejlesztéspolitika lehet, hiszen az eredmények alapján a fejlesztés területi fókuszába nem a regionális központokat, nem a hátrányos helyzetű térségeket, hanem a gazdasági agglomerációkat kell helyezni, hogy létrejöhessenek azok a külső méretgazdaságossági előnyök, amelyek javítják az ott működő vállalkozások versenyképességét. A gazdasági agglomerációkon kívüli települések esetében pedig annak lehetőségét kell megteremteni, hogy egy-egy közeli centrumtérsegghez kapcsolódhassanak erőteljes ingázási kötélekkel.

„felkészültebbek”: rendelkeznek azokkal a szervezeti eljárásokkal, rutinokkal, képességekkel és tartalékokkal, amelyek szükségesek a talpon maradáshoz az intenzív piaci verseny feltételei közepette is. Ezen versenyelőny, származzon bármely forrásból is, az adott ágazatra jellemző tényezők függvényében akár oly mértékű is lehet, hogy ezt a versenytársak nem képesek ellensúlyozni és tartósan fennmarad az először megerősödött gazdasági pólus – pontosabban az ott működő vállalkozások – dominanciája. (A klasszikus példák erre: a számítástechnikai cégek koncentrációja a Szilícium Völgyben, Hollywood dominanciája az amerikai filmgyártásban, vagy újabban a biotechnológiai cégek agglomerációja.)

Amennyiben az adott ágazatban ilyenfajta versenyelőny nem jelentkezik a nagy vállalkozássűrűséggel összefüggésben, vagy olyan alacsony mértékben, hogy más tényezők révén (pl. alacsonyabb bérköltség, eltérő adóterhek stb.) hatása ellensúlyozható, akkor megindul az adott gazdasági tevékenység területi decentralizációja, nem csupán a kezdeti gazdasági pólus szűk környezetében – agglomerációjában – hanem az attól távolabbi területeken is. Fontos rámutatni ugyanakkor arra is, hogy a decentralizáció folytán mérséklődik ugyan a gazdasági magterület jelentősége: részben a saját agglomerációja rovására (szuburbanizáció), részben pedig más gazdasági agglomerációk térnyerése következtében, ám teljes kiegyenlítődésre aligha találunk példát.

II. Az alkalmazott módszerek és annak indoklását

A modellépítés elméleti kereteit a vállalatdemográfiai megközelítés jelenti, ennek megfelelően a vizsgálódás középpontjában a vállalatok számának alakulása, illetve az erre ható tényezők feltárása áll, különös jelentőséget tulajdonítva a területi, szomszédsági hatásoknak. A vállalatdemográfia megközelítés alkalmazása miatt a vizsgálódást egyetlen populációra – azaz homogénnek tekinthető szervezetek körére – kell leszűkíteni. Több szempont mérlegelése után választásom a G nemzetgazdasági ágazatba (kereskedelem, javítás) tartozó társas vállalkozásokra esett, melyekről két különböző adatbázis (KSH – Tstar, illetve a hivatalos Cégek Közlöny) is rendelkezésre áll, együttes felhasználással növelve az eredmények megbízhatóságát. Tekintve, hogy a kutatás során kiemelt figyelmet kapnak a területi hatások, ezért *területi adatok feltáró elemzését* (ESDA) illetve *térökonometriai* – jellemzően területi autoregresszív – modelleket alkalmazok, amelyek hazai bemutatására, illetve alkalmazására mindeddig kevés példa akadt. A számítások és tesztek elvégzésére, valamint az eredmények grafikus megjelenítésére az oktatási-tudományos célokra szabadon felhasználható GeoDa 0.95 programot alkalmaztam a munka során.

III. A dolgozat főbb tudományos megállapításai, eredményei

A modellépítés során hét hipotézist fogalmaztam meg, amelyek logikai láncot alkotnak, építenek a megelőző hipotézisek tesztelésének eredményeire.

H1/. A magyarországi nagyvárosok környezetében ESDA módszerekkel is kimutathatóak a magas vállalkozássűrűséggel jellemezhető területi klaszterek, amelyek a nagyvárost és annak szuburbán zónáját foglalják magukba.

Az első hipotézis (H1) megfogalmazásakor arra voltam kíváncsi, hogy a választott módszer (ESDA) és a vállalatdemográfiai megközelítés együttes alkalmazás révén lehatárolhatóak-e Magyarországon magas kereskedelmi vállalkozássűrűséggel jellemezhető térségek, amelyek a hazai nagyvárosokat és azok szűkebb – tágabb környezetét foglalják magukba. A 2004-es Tstar, illetve a Cégekölöny adatai alapján meghatároztam a G nemzetgazdasági ágazatba tartozó működő társas vállalkozások ezer lakosra jutó számát, majd pedig a lokális Moran I statisztika meghatározásával (Anselin, 1995) megvizsgáltam, hogy ezek mennyiben tekinthetők hasonlóknak a szomszédos területi egységeken tapasztalható értékekkel, amely alapján lehetővé vált a települések klaszterekbe sorolása. Mindkét adatbázison 5%-os szignifikancia szint mellett elvégezve a klaszterképzést megállapíthattuk, hogy a hazai nagyvárosok környezetében jellemzően (de nem feltétlenül!) kimutathatóak a formálódó gazdasági agglomerációk, amelyek esetében szignifikánsan magas az ezer lakosra jutó G nemzetgazdasági ágazatba tartozó társas vállalkozások száma.

Így aztán a centrummal intenzív kapcsolatban (ingázás) álló településeken is megindul a centrumban tapasztalt fejlődés, azzal a különbséggel, hogy itt már mérsékeltebb ellenállás tapasztalható a vállalkozás indításával kapcsolatban. A centrumbeli vállalkozások sikere, de legalábbis elfogadottsága ugyanis olyan legitimitációt kölcsönöz az új vállalkozásoknak, ami megkönnyíti beindításukat, működtetésüket. (Gyakran a centrumból érkező tőke és szakemberek révén indul be a centrumon kívüli vállalkozás, amelyet ösztönöz, hogy ott alacsonyabb a költségszint.) A folyamat eredményeként tehát azon új gazdasági tevékenység, ami kezdetben csupán a centrumra volt jellemző, immáron szélesebb területi körben – a formálódó gazdasági agglomeráció településein bír meghatározó erővel.

Az adott területen tevékenykedő vállalkozások száma egyre nő, ugyanakkor egyre erőteljesebben jelentkeznek azok a hatások, amelyek a növekedési ütemet csökkentik. Ahogy nő a vállalkozások sűrűsége, egyre gyakoribbá válik a szereplők versengése az erőforrásokért (nyersanyagok, munkaerő stb.), ami részben csökkenti a készletet az új vállalkozások megalapítására, részben pedig a megszűnési ráta emelkedéséhez járul hozzá. A piacon tevékenykedő vállalkozások fennmaradási esélyei azonban korántsem egyformák: ahol ugyanis kellően nagyszámú vállalkozás működik (azaz nagy a vállalkozássűrűség) olyan külső méretgazdaságossági előnyök képződnek, amelyek versenyelőnyt jelentenek a többi területen működő vállalkozással szemben. (Pl. speciális szaktudású munkaerő elérhetősége, kiépült kapcsolatok a K+F intézményekkel, esetleg speciális infrastruktúra biztosítása.). A versenyelőny kialakulásában szerepet játszhat, hogy a nagy cégsűrűségű területeken működő vállalkozások az intenzív versengésnek köszönhetően

Induljunk ki abból, hogy az időszak elején létezik egy gazdasági centrum, ahol megjelenik egy új gazdasági tevékenység csírája, legyen az selyemszövés vagy éppen elektronikus kereskedelem. Ekkor az új tevékenységet végző vállalkozások jelentős része, vagy akár teljes egésze a centrumban koncentrálódik. Kezdetben nagy a társadalmi bizalmatlanság az új tevékenységet végzőkkel szemben – mint történt ez Magyarországon az 1980-as évek végén, vagy történelmi perspektívában a tőkés gazdaság létrejöttékor. Ahogy egyre több tapasztalat halmozódik fel az újdonsággal kapcsolatban, egyre nagyobb társadalmi elfogadottságra tesz szert. Így egyre könnyebbé válik az új tevékenységet végző vállalkozások létrehozása, működtetése, hiszen a társadalmi közeg ellenállása mérséklődik, vagy éppen támogatóvá válik: ez megkönnyíti a vállalkozáshoz szükséges munkaerő, szakértelem, tőke megszerzését. Ennek köszönhetően egyre több és több vállalkozás alakul, esetenként már a centrumtelepülés határain is túl. Ezen területi decentralizációban rendkívül fontos szerepet játszik az emberi tényező. A vállalkozás-irodalom alapján ugyanis a vállalkozók, amikor új tevékenységbe vágnak, rengeteg olyan tényező hatása alá kerülnek, amelyek mind kihatnak az induló vállalkozás térbeliségére és akaratlanul is a tevékenységek térbeli agglomerálódását ösztönzik (Sorenson–Audia, 2000). Az újonnan létrejövő vállalkozások jellemzően a vállalkozó korábbi munkahelyi tapasztalataira (Cooper, 1973) alapozva jönnek létre, az alapító lakóhelyéhez közeli telephelyen (Katona–Morgan 1952). Ebben komoly szerepet játszik a vállalkozó társadalmi beágyazottsága, hogy a vállalkozó társadalmi kapcsolatai (Stinchcombe 1965), a mobilizálható tőkét, információt stb., biztosító személyes kapcsolatai térben erősen behatároltak (Granovetter, 1985).

Ez azt jelzi, hogy vállalkozássűrűség alapján valóban lehatárolhatóak Magyarországon szuburbán zónák.

H2/ A szuburbán zóna kiterjedése időben nem állandó, a rendszerváltást követően bővült azon magyarországi települések köre, amelyek effajta magas aktivitással jellemezhető területi klaszterbe tartoznak.

A H1 hipotézis tesztelése során arra az eredményre jutottunk, hogy a választott módszerek és adatok felhasználása mellett 2004-ben kimutathatóak a magas kereskedelmi cégsűrűséggel jellemezhető gazdasági agglomerációk (jellemzően nagyvárosok és környezetük). Feltételezésem szerint a rendszerváltást követően intenzív szuburbanizációs folyamatok alakultak ki, melynek eredményeként 1992. és 2004. között bővült azon települések köre, amelyek egy-egy magas kereskedelmi cégsűrűséggel jellemezhető gazdasági agglomerációba tartoznak. Az állítás helyességét egy ESDA módszer – kétváltozós lokális Moran I statisztika – alkalmazásával ellenőriztem.

Mindkét felhasznált adatbázis (Tstar, Céglözlöny) alapján azt állapíthatjuk meg, hogy Magyarországon a vizsgált 1992-2004 időszakban, a magas kereskedelmi cégsűrűséggel jellemezhető gazdasági agglomerációk kiterjedtek, több települést foglaltak magukba, mint az időszak elején. Ez más megfogalmazásban azt jelenti, hogy hazánkban a rendszerváltást követően érzékelhető, kimutatható gazdasági szuburbanizáció ment végbe, amely újabb településeket kapcsol az ország gazdasági magterületeihez, agglomerációihoz.

H/3 A gazdasági szuburbanizáció (H1) révén nem csupán további települések (H2) kapcsolódnak be a folyamatba, hanem cégsűrűség tekintetében homogénebbé is válik az agglomerációs zóna.

A H2 állítást más módszer alkalmazásával finomítom tovább: β -konvergenciát (Barro–Sala-I-Martin, 1991) tesztelő modell felállításával arra vagyok kíváncsi, hogy a hivatalos – a Központi Statisztikai Hivatal által lehatárolt – agglomerációk esetében is kimutatható-e a kiegyenlítő hatás. Azaz az alacsony cégsűrűségű területeken gyorsabban nőtt-e a kereskedelmi vállalkozások ezer lakosra jutó száma, mint azokon a területeken, ahol az időszak elején is magas volt. A β -konvergenciát tesztelő modellünk alapján megállapítható, hogy ezen a területi szinten is kimutatható a homogenizáció felé történő elmozdulás: azon településeken, ahol az időszak elején alacsonyabb volt a cégsűrűség, a kérdéses időszakban magasabb növekedési ütemet produkáltak, mint azon települések, amelyek esetében már az időszak elején is magas volt a kereskedelmi vállalkozások sűrűsége. Mindkét adatbázison (Tstar, Cégekölöny) elvégezve a paraméterbecslést β szignifikánsnak és negatívnak bizonyult, így a hipotézisben megfogalmazottakat elfogadtuk.

Módszertani újjáértékelésként a területi homogenizálódás vizsgálatára a globális Moran I statisztika értékeinek időbeli alakulását is felhasználtam. A területi autokorreláció időben fokozódó értéke azt jelzi, hogy a kapcsolatban álló települések (esetünkben másodfokú szomszédságban állók) egyre hasonlóbba lesznek, azaz magas vállalkozás-sűrűségű település szomszédságában is várhatóan magas lesz a cégsűrűség, illetve ennek ellentétéként az alacsony cégsűrűségű területek is egyre inkább térségesednek, homogenizálódnak. A

A hipotézis teszteléséhez felállítottam egy egyszerű modellt, amelyben az időszak (2001-2003) alatt megszűnő vállalkozások számát az időszaki eleji vállalkozások száma, az időszak alatt piacralépő vállalkozások száma és az időszakra értelmezett vándorlási egyenleg (azaz a településre beköltöző és elköltöző cégek különbsége) határozza meg. A KSH Cég-Kód-Tár kiadványaiból összeállított adatbázis alapján a modell paramétereit becsülhetővé váltak. A modellben szereplő változók szignifikánsnak bizonyultak, de ami témánk szempontjából a legfontosabb: a modell szisztematikusan felülbecsülte a megszűnő vállalkozások számát a gazdaság centrumterületein. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a nagyvárosi agglomerációkban székhellyel bíró kereskedelmi vállalkozások körében szisztematikusan alacsonyabb megszűnési rátával találkozhatunk, mint a többi településen. Ez az eredmény összhangban van a vállalatdemográfiai megközelítés által tételezett nagyobb vállalkozás-sűrűséghez kapcsolódó versenyképességi előnnyel (Barnett–Hansen, 1996), illetve a külső méretgazdaságossággal (agglomeratív előnyökkel).

A hipotézisek tesztelése során nyert információk birtokában immáron felállíthatunk egy olyan elméleti konstrukciót, amely leírja a gazdasági szervezetek szuburbanizációját és talán közelebb visz az agglomerálódás jobb megértéséhez is. Tehetjük mindezt azért, mert a hipotézisek megfogalmazása, tesztelése során általános jellegű, azaz nem ágazat-specifikus hatásokat, tényezőket tételeztünk fel s mutattunk ki egy konkrét ágazat példáján.

fokozatosan mérséklődik a vállalkozássűrűségben ma még meglévő jelentős változékonyság.

A H7 hipotézis éppen ezen korlátozó tényező létére irányul:

H7/ A gazdasági centrumban székelő vállalkozások körében alacsonyabb a megszűnés valószínűsége, mint a periférián elhelyezkedők esetében. A magasabb cégsűrűségű területen tevékenykedőket segítheti a külső méretgazdaságosság és az, hogy tartósan intenzív versenynek vannak kitéve.

Feltevésünk szerint a gazdasági centrumokban székelő vállalkozásoknak versenyképességi előnyei vannak, amely révén ezen vállalkozások megszűnési valószínűsége mérsékeltebb, mint az ország más településein működőknek. Ez pedig oda vezet, hogy hiába jönnek létre új vállalkozások a gazdasági agglomerációkon kívül, ezek magasabb megszűnési rátája miatt továbbra is fennmarad a gazdasági agglomerációk meghatározó súlya. A versenyképességi előny a vállalatdemográfiai megközelítés szerint abból fakad, hogy a gazdaság centrumterületein működő vállalkozások a tartósan magas cégsűrűségnek köszönhetően már „hozzászoktak” az intenzív versenyhelyezethez s ebből adódóan jobban bírják az új vállalkozások megjelenéséből eredő fokozódó versengést, mint azokon a településeken működő vállalkozások, amelyek csak most szembesülnek a magas cégsűrűségből eredő fokozódó versenyhelyezettel. A magas vállalkozássűrűségű területeken működő cégek versenyképességi előnyéhez feltételezhetően hozzájárulnak azok a külső méretgazdaságossági előnyök is, amelyek abból erednek, hogy egy ágazat viszonylag nagy számú vállalkozása tömörül össze a földrajzi tér egy-egy pontjában.

Közép-Magyarországi régió, illetve Somogy megye esetében a módszer alkalmazhatónak bizonyult és a levonható következtetések egybecsengtek a H2 hipotézis során elvégzett klaszterképzés eredményeivel, ami alapján a jelzett módszer más esetekben történő alkalmazását javaslom.

H4/ A decentralizációs folyamatként értelmezett szuburbanizációs folyamat térbeli alakulására nem a fizikai-földrajzi távolság, hanem a centrumhoz fűződő kapcsolat intenzitása bír nagyobb hatással.

A hipotézis megfogalmazásakor feltételeztem, hogy a gazdasági szuburbanizációs folyamat területi lefolyására nem a fizikai közelség, hanem a centrumtelepüléssel fenntartott személyes kapcsolat – az ingázás– bír hatással. A hipotézis statisztikai (ESDA) módszerekkel történő verifikálása során öt különböző (a 3 legközelebbi; 15; illetve 25 kilométeres távolságon belüli; másodfokú szomszédság; illetve ingázási viszonyok) súlymátrix felhasználásával határoztam meg a globális Moran I statisztika értékeinek időbeli alakulását a magyar települések kereskedelmi cégsűrűségére. Az eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy azon települések körében fedezhetjük fel a legnagyobb mértékű hasonlóságot a cégsűrűség tekintetében, amelyek közt ingázási kapcsolatok alakultak ki. Vagyis, ha egy településről olyan településre ingáznak a munkavállalók, ahol magas a kereskedelmi cégsűrűség (vagyis feltehetőleg egy gazdasági centrumba), akkor nagy valószínűséggel a kérdéses településen is magas lesz a kereskedelmi cégek sűrűsége.

H5/ A cégsűrűség növekedése területi szempontból nem általános – vagyis globális beta-konvergeniáról nem beszélhetünk, sokkal inkább lokális hatásról, ami a decentralizációt – a gazdasági szuburbanizációt – eredményezi.

A H5 hipotézis vizsgálata során más – térökonometriai (Anselin, 1988)– módszert alkalmazva kerestem a választ a cégsűrűség növekedési ütemében megfigyelhető eltérésekre: megkülönböztetve a növekedés globális (β) és lokális (δ) tényezőjét (Baumont– Ertur– Le Gallo, 2001). A vizsgálat feltárta, hogy mindkét tényező (β , δ) szignifikáns szerepet játszott a cégsűrűség növekedésében, de nagyobb jelentősége volt a lokális (szomszédsági) hatásnak, ami azt jelezi számunkra, hogy azon településeken lesz gyorsabb a cégsűrűség növekedési üteme, amelyek szomszédságában is átlagosan magas a növekedési ütem – azaz, ha a település egy gazdasági agglomeráció részét képezi, illetve ahhoz kapcsolódik.

H6/ A kereskedelmi vállalkozások sűrűségére nem csupán olyan települési tényezők hatnak, mint a jövedelem, vagy a városi cím, hanem az is, hogy milyen intenzív ingázási kapcsolatban áll a gazdasági agglomeráció centrumtelepülésével és maga a centrum gazdaságilag mennyire erős.

A következő lépésben ezt a megállapítást (H5) egy kicsit tovább finomítottam – feltételezve, hogy a településen zajló folyamatokra nem az egész szomszédság bír hatással, hanem a térség meghatározó gazdasági centruma. A hipotézis tesztelésére felállított modell építésekor feltételeztem, hogy a G nemzetgazdasági ágazatba tartozó társas vállalkozások 2004. évi cégsűrűségére

hatással van a településen élők lélekszáma, az ott élők átlagos jövedelmi helyzete, a centrum település hatása, a múltbéli örökség (cégsűrűség 1992-es értéke), a település jogállása, valamint az, hogy frekvenciát üdülőtérülethez tartozik-e a település (Balaton-part). Az eredmények alapján megállapíthattuk, hogy az adott településen lévő vállalkozások sűrűségére nem csupán a belső tényezők (jövedelem, városi rang, Balaton-parti elhelyezkedés) hatnak, hanem szignifikáns és pozitív hatást gyakorol a térség gazdasági centrumával fenntartott kapcsolat is. Ez másként megfogalmazva azt jelenti, hogy azonos feltételek mellett, azon településeken, amelyek egy erős gazdasági centrumhoz képesek kapcsolódni, magasabb lesz a kereskedelmi vállalkozások száma, mint azon településeken, amelyeknél ez nem biztosítható. Ezzel tehát megtaláltuk, vagy legalábbis találtunk egy olyan tényezőt (gazdasági centrummal fenntartott intenzív kapcsolat), amely a gazdaság decentralizációját hordozza.

Az ingázási viszonyok révén tehát a centrumhoz kapcsolódó településeken magasabb lesz a G nemzetgazdasági ágazatba tartozó társas vállalkozások száma (H6), ami az erős gazdasági centrumok környezetében egy decentralizációs folyamatot eredményez, amit gazdasági szuburbanizációnak nevezhetünk. A folyamat eredményeként azonban a nagyváros szuburbán zónája is javít gazdasági helyzetén – az új vállalkozások révén új munkahelyek is létrejöhetnek, aminek révén a szuburbán zóna településeire is megindulhat a távolabbi településekről a beingázás. Ezzel megnyílik annak lehetősége, hogy a H6 hipotézisben jelzett mechanizmus ezeken a településeken is beinduljon. A folyamat, ha csak valamilyen korlátozó tényező nem jelentkezik, oda vezetne el, hogy valamennyi településen nő a kereskedelmi vállalkozások száma és